

А. С. Крячун, студентка групи КБдср-21-3 (ХНУВС, Харків)

В. В. Заборовський, канд. іст. наук, доц. (ХНУВС, Харків) – науковий керівник

БІЙ ПІД КРУТАМИ – ЗВИТЯГА І НАГАДУВАННЯ

Добре кажуть: «Хто не знає свого минулого, не вартий свого майбутнього». І це дійсно так, бо так само, як дерево тримається на землі своїм корінням, так людина тримається на землі своїм минулим. Людина, яка не знає минулого – як перекотиполе, куди вітер подме, туди воно й котиться. Куди вітром прибіє – там і залишить своє насіння. Саме тому ми повинні знати історію. Бій під Крутами став символом героїзму молодого покоління в боротьбі за незалежність України.

У 1917 році постала Українська Центральна Рада та створена нею Українська Народна Республіка. Прихід до влади у Росії більшовиків у жовтні 1917 році становив загрозу для України. Вони прагнули встановити контроль над Україною. У грудні більшовицький уряд Росії (Рада народних комісарів) направив ультиматум Українській Центральній Раді. У ньому йшлося про виконання таких умов: дозволити переміщення більшовицьких військ із фронту на Дон і відмовитися від утворення Українського фронту. Українці відхилили вимоги і звинуватили росіян у розпалюванні ворожнечі. Раднарком, своєю чергою, оголосив Центральну Раду «в стані відкритої війни проти Радянської влади в Росії і на Україні». 7 січня 1918 року більшовики оголосили загальний наступ на Україну. У середині січня 1918-го вони встановили контроль майже на всьому Лівобережжі та просувалися на Київ. За таких умов

22 січня 1918 року Українська Центральна Рада IV Універсалом проголосила незалежність Української Народної Республіки.

Після захоплення Полтави, вздовж залізниці на захід наступала більшовицька так звана 1-а Революційна армія, а з Гомеля на Бахмач – 2-а. Саме там, де сходилися дві залізничні колії, вони планували об'єднатися. Тривалий час найбоездатнішою українською частиною на Чернігівщині був бойовий відділ

1-ї Української військової юнацької школи сотника Аверкія Гончаренка. Спільно з іншими військовими підрозділами та добровольцями 25–27 січня вони героїчно обороняли вузлову залізничну станцію Бахмач. Однак під загрозою оточення оборонці змушені були відступити до станції Крути, де почали укріплюватися. 28 січня у Бахмачі обидві радянські армії з'єдналися. Командував ними Михайло Муравйов. Більшовики почали рухатися в бік Києва. На підступах до столиці Муравйов закликав: «Наше бойове завдання – взяти Київ... Жаліти київських мешканців нема чого... Жодного жалю до них! Кров'ю заплатять вони нам. Якщо треба, то каменя на камені не залишимо!». Проте вже наступного дня на станції Крути їхній наступ зупинили українські частини, до яких підійшло підкріплення – учні Київської юнацької військової школи імені Богдана Хмельницького та Помічного студентського куреня Січових стрільців. Здебільшого вони були неготовими до військових дій і мали

погане озброєння. До курсантів юнацької школи, студентів і гімназистів приєдналися близько 80 добровольців із підрозділів Вільного козацтва з Ніжина. 29 січня 1918 року на залізничній платформі в Крутах перебувало до 520 українських вояків, юнаків і студентів, озброєних 16 кулеметами та однією гарматою. Росіяни вдесятеро переважали, мали бронепотяг та артилерію. Військами УНР під Крутами командував Аверкій Гончаренко. Завдяки вигідній позиції і героїзму, українцям вдалося завдати росіянам значних втрат і стримати наступ до темряви. Потім, під тиском ворога, українські бійці організовано відступили до ешелонів і вирушили в бік Києва, руйнуючи за собою залізничні колії. Але одна студентська чота – 27 хлопців, заблукавши у темряві, повернулися до станції Крути, яка на той час уже була зайнята більшовиками. Вони потрапили в полон. Хлопців катували, а потім стратили. Згодом майже всіх героїв поховали на Аскольдовій могилі у Києві.

Українців під Крутами загинуло, за різними оцінками, 70–100 осіб. На сьогодні відомі прізвища 20 з них. Втрати більшовицьких військ сягали 300 вояків. Затримавши ворога на чотири дні, українські війська дали змогу укласти мир між урядом Української Народної Республіки і державами Четверного союзу. Перемовини закінчилися 9 лютого 1918 року підписанням Брестського мирного договору. Він визначав: визнання Четверним союзом самостійної Української Народної Республіки суб'єктом міжнародних відносин; спільні кордони УНР та Австро-Угорщини на довоєнних межах (Холмщина та Підляшшя відходили Україні); Східна Галичина та Буковина виділені в окремий коронний край; кордон із Польщею, що мав бути визначений комісією «на основі етнографічних відносин і бажань людности»; відмову сторін від взаємних претензій на відшкодування збитків, спричинених війною; обмін військовополоненими та встановлення дипломатичних відносин; постачання УНР іншій стороні до 31 липня 1918 року 60 мільйонів пудів хліба, 2750 тисяч пудів м'яса, іншої сільгосппродукції та промислової сировини; додаткову умову – грошова позика в 1 мільярд карбованців і збройна допомога Українській Народній Республіці у боротьбі з більшовиками.

Тим часом 4 лютого 1918 року більшовицькі війська Михайла Муравйова підійшли до Києва. Під гуркіт гармат Центральна Рада приймала важливі закони – про ліквідацію права власності на землю та демобілізацію. Через два дні почався масований артилерійський обстріл, ще через 3 дні муравйовці ввірвалися у місто. 11 лютого 1918 року більшовики проголосили в Києві Українську Робітничо-Селянську Республіку та її Народний секретаріат. У квітні 1918 року завдяки підтримці німецьких та австро-угорських військ (відповідно до Брестського договору) українці звільнили від більшовиків майже всю Україну.

Отже, бій під Крутами став боєм за майбутнє України. Завдяки звитязі та сміливості українських вояків ворожий наступ більшовиків на Київ було зупинено на кілька днів, коли тривали переговори між Українською Народною Республікою і країнами Четверного союзу. Важливо було, аби на той момент українська столиця перебувала під контролем Центральної Ради. 9 лютого 1918

року Брестський мирний договір було підписано. Він означав визнання самостійної Української Народної Республіки суб'єктом міжнародних відносин. І от минуло 103 років і згадка про трагедію Крут стає зовсім іншою. Знову триває війна з Росією, майже щодня на Донбасі гинуть українські військові, зведення з фронту стали звичайним явищем. У цих умовах трагедія Крут сприймається не як щось далеке з минулого століття, а як майже сучасна історія. Звісно, що не завжди доречними здаються постійні аналогії між революцією 1917–1921 років і поточними подіями, але деякі з них виглядають обґрунтовано. Коли йдеться про трагедію Крут, то звертаєш увагу на те, що тоді як і у 2014 році армія тільки створювалась. Важливу роль на цьому етапі грав добровольчий рух. Студенти та гімназисти, які боронили Київ під станцією Крути в певному сенсі схожі на бійців добровольчих батальйонів, які стали на захист України у перші місяці російської агресії у Криму та на Донбасі. Аскольдова могила, де поховані жертви бою під Крутами, розташована на Печерських пагорбах біля Паркової дороги. Зазвичай смолоскипна хода, учасники якої вшановують пам'ять героїв Крут, починає свій рух від заводу «Арсенал» і далі йде до місця поховання загиблих студентів. Зараз на Печерських пагорбах розташований ряд меморіальних об'єктів, побудованих в різний час і з різного приводу. Парк з алеєю Слави загиблих солдатів Другої світової війни. У цьому ж парку розташований меморіал жертв Голодомору. За Києво-Печерською Лаврою знаходиться відомий військово-історичний музей, на даху якого стоїть монумент Батьківщина-Мати. Так склалося, що меморіальні об'єкти знаходяться поряд з туристичними, прогулянковими алеями, на яких у непогану погоду завжди багато людей. Однак, гуляючи цими приємними місцями з гарними краєвидами, не варто забувати, яку ціну свого часу заплатили українські військові у війні за Батьківщину.

У чому ж полягає трагедія Крут? У 1918 році Україні потрібна була сильна армія. Практика стосунків з більшовиками все більше переконувала, що про рівноправність між Україною та Росією годі й думати. Обставини вимагали проголошення незалежності і створення сильної армії, та УНР не приділила цьому належної уваги. І за це краща українська молодь мусила розплатитися своєю кров'ю. Та не лише силою армії вимірюється безпека країни в сучасному світі. Урок Крут – це ще й нагадування про те, що може статися з державою, котра не дбає належним чином про всі ділянки національної безпеки.

Література

1. Бій під Крутами в національній пам'яті: Збірник документів і матеріалів / Упорядники: О. М. Любовець та ін. К. : ДП НВЦ «Пріоритети», 2013.
2. Бойко О. Д. Крути, бій 1918 // Енциклопедія історії України : у 10 т. Наук. думка, 2009. Т. 5.
3. Солдатенко В. «І справжні, не фальшиві фарби»? Крути: Спроба історичної інтерпретації. *Дзеркало тижня*. 2006. № 3.